

Lukáts János

Szeptember újra lát

Aki sötétben él, előbb-utóbb sötét lesz a világa. A látók világa kifordul a kezei közül. Ők maguk nem voltak ugyan vakok, csak éppen nem láttak már. Mindössze árnyakat láttak, amelyek a világosságból a sok fénytörés után megmaradtak.

Platonov elrabolta és bezárta őket a barlangba. A kis átkelő hajón utaztak valamennyien, amikor a kalózok rajtuk ütöttek. Békés utasnak nem kell sok, meglátták a fegyvereket és máris a tarkójukra tették összefont tenyerüket, hagyták kizsebelni magukat, zsákot húzni a fejükre, és hagyták, hogy a csónakba lökdössék őket. Azt se tudták, Platonov a szigetre hurcolta-e őket vagy visszaevezett velük a szárazföldre. Platonov part menti kalóz volt, a gondolkodó kalózok közül való, afféle filozófus kalóz. Vannak ma még ilyenek? Ma már újra vannak ilyenek?

A kapitány bokájára jókora darab sínt kötöttek és a vízbe lökték, de hát miért ellenkezett?! A többi utast talán megölték, talán másik barlangba szállították. Egyébként nem bántották őket, lehet, hogy játék volt az egész „Platonov-akció”. Egyikük azt mondta, csoportterápiás kísérlet résztvevői valamennyien, az eredmény érdekében nem szóltak nekik előre. Ezt csak így lehet csinálni. Világos!

Tizenketten voltak a barlangban. Nem ismerték egymást, turisták voltak valamennyien, akik Insulára utaztak, hogy megnézzék a romantikus kis szigetet. A sziget tele volt barlangokkal, most legalább megláttak egyet ezek közül. Egyszerre azt érezték, hogy

bilincset raknak a kezükre és oda-csavarozzák a bilincs végét valamihez. Falhoz, sziklához. Aztán a kopácsolás megszűnt, a bilincselők, nyilván Platonov emberei, elmentek. Ők lekapkodták fejükről a zsákot, hiszen a másik kezük szabad volt. Sötétben találták magukat, afféle barlang-sötétben. Hűvös volt és kissé nyirkos, talán kellemes is a nyári forróság óráiban. Előtűk ormóttan sziklanyelv meredezett, a félhomály abból a kevés fényből származott, ami a barlang száján át, többször megtörve, fakón és halványan eljutott hozzájuk.

Mondta mindegyikük a nevét, de mivel a fedélzeten nem figyelték meg egymást, most nehéz volt azonosítani a hang alapján az ismeretlen embert. Ki olasz volt, ki albán, de voltak írek, svédek, mindegy. A neveket nem értették, összekeverték. – Tizenketten vagyunk, vegyük fel a hónapok nevét! – javasolta egyikük, jó volt az ötlet, hátha amúgy is csak játék az egész. November zsörtölődött, Június és Április haragosan rángatta a láncot, csúnya horzsolásokat szereztek már az első percekben. Május okoskodott, Augusztus fenyegetőzött, Január magyarázott. Az öreg December csak nevetett az egészen. Ilyen azért nem történik az emberrel mindennap. Haragjuk és jókedvük múltán aztán mind a tizenketten elhallgattak, és mire a szemük megszokta volna a homályt, elaludtak.

Amikor fölébredtek, edény csörmpölt és étel szaga szállt a hűvös barlangban. Két kámzsás alak éppen akkor tűnt el a sziklanyelv mögött.

Március lázadásra biztatott, Október egy követ kaparintott a keze közé, hogy ha majd legközelebb jön a kámszás, azzal tesz igazságot. Május halálán sírdogálni kezdett, ekkor derült ki, hogy Május – nő. – Az egyetlen nő vagy közöttünk! – állapította meg December, de Február belesóhajtott a csöndbe és közölte, ő is nő. A falhoz bilincseltek szempontjából azonban ez mindegy volt. Talán mégis, a tudat, hogy nők és férfiak együtt, ha külön bilincselve is, az esztendő minden részéből, ha összezárva is, együtt raboskodnak, valahogy jó érzés volt, a közös szenvedés már szinte közös élményt jelentett. Némelyek legalábbis így mondták.

– Kecskéhús! – állapította meg az ételről Július, aztán bevallotta, hogy csak gondolja, bár sose evett még kecskéhúst. Mások hálnak vagy osztrigának gondolták, December erősödött, hogy gomba tojással. Kanál volt a tányérokban. Vigyáztak, kárba ne vesszen egy falat se, és vigyáztak, le ne piszkítsák a ruhájukat. Sose ettek még sötétben, kanállal, levegőben tartott tányérból kecskéhúst.

Cserépkorsóból ittak, a víz hűvös volt, de a cserépkorsó ivásra alkalmatlan, vagy talán ők tizenketten voltak alkalmatlanok a korsóhoz. A nehéz korsóból a víz a nyakukba ömlött, nevettek egymáson, miközben már a saját könyökükön, mellükön futott le a borzongatóan hideg víz. Csattanások jelezték, a sötétben falnak ütődött némelyik korsó és összetört, a víz az ivók alá ömlött, testük, ruhájuk nyirkos lett. Elfojtott vagy nyílt káromlások hallatszottak több nyelven.

Az étkezés új módját hamar megszokták, vagy inkább hamar hozzáalakították magukat a körülményekhez. Akik eltörték cserépkorsóikat, egy napig nem kaptak vizet, aztán kulacsban

hozták nekik az innivalót, alumíniumkulacsban. Még ők jártak jól!

A beszélgetés idővel megindult köztük, talán éppen, mert újdonságot jelentettek egymás számára. Tizenkét élet és tizenkét vélemény, volt, aki hencegett az életével, volt, aki hallgatott róla. Vagy hazudott, de talán csak a vágyait mondogatta a tapasztalatai helyett. És elpirult, de ki látja azt ilyen sötétben. November és Február állandóan üvöltöztek egymással, de ha valamelyikük elhallgatott, a másik azonnal érdeklődni kezdett felőle. Fullánkos mondataik ott röpködtek a barlangban a többiek feje fölött. December bele-belenevetett a sötétbe, kérdezték, mi jutott ilyenkor eszébe.

– Az a sziklanyelv olyan különös formájú – szólta, és már nem nevetett, mesélt valami érzelmes történetet egy hajdani lányról, akinek azonban semmi köze nem volt a sziklanyelvhez.

Nem tudták, éjjel van-e vagy nappal. Nappal sose volt, esetleg hajnalkony, így kezdték nevezni a derengést. Talán három nap telt el a kalóztámadás óta, talán tíz. Az órákban a nyirkosság miatt tönkrement az elem, térerő nem volt a szigeten a föld alatt, a sok száz tonna sziklakő alatt. Zsibbadt lábukat ki-kinyújtották, megmaguk alá húzták. A végtagokba beköltözött a reuma, a vállak, könyökök megdagadtak. A tér nyomorúságos semmivé zsugorodott körülöttük, az idő előtéssel fenyegette őket.

Egyik délben Szeptember nagy, erős reszelőt talált a tányéjában, aznap csilis bab volt az ennivaló, mint a westernfilmekben. Ekkora reszelőt nem ejtenek véletlenül a csilis babba. Szeptember kikanalazta a babot, aztán tisztára nyalta a reszelőt, persze csak óvatosan. Kímélte a nyelvét, de babos reszelővel nem lehet reszelni. Gondolkozott: szóljon-e a többieknek.

Alig karnyújtásnyira egymástól láncolták őket a falhoz, a csönd fölérősítette a zajokat, de meg ostoba se volt a többi tizenegy, úgyszólván fölismerik a reszelés zörejét. Szeptember közölte a többiekkel: – Reszelőt kaptam ebédre.

Morgás, vihogás vegyesen hangzott, de inkább nem hitték, mint hitték a mondottat. Ebéd után Szeptember belereszelt a láncba, közel a sziklához, közel a vaskarikához.

– Hohó! – hördült föl azonnal November. – Miért pont a tiéd az a reszelő?

– Mert az én babomba hullott.

– Biztos kiloptad más tányérjából!

– A magaméban se látok semmit.

Aki meg olyan ostoba, hogy hagyja kilopni a tányérjából a belevalót, nem érdemel reszelőt.

De November tovább okvetetlenkedett: – A reszelő mindenkié, nincs benned szolidaritás?!

Ezt eddig nem kérte számon Szeptembertől se November, se a többiek. Szeptember tovább reszelt, jól hallhatóan, miközben válaszolt: – Hogyan volna... meg ép értelem is. Majd kisorsoljuk, ki kapja utánam.

A sorsolást előbb zajosan helyeselték, aztán elvetették: – Úgyszólván csalni fogsz, ismerünk!

– Ha készen leszek – húzta a szót Szeptember, mert érezte, a reszelő belekapott a lánc anyagába –, eldobom a reszelőt, aki kapja, marja.

Ezt pimasz devianciának tartották egyesek, mások azt firtatták, merre fog fordulni Szeptember, miközben hajít. Március, a szomszéd fiú suttogva szólt Szeptemberhez: – Amíg te alszol, én reszelnék. – Szeptember okosnak tartotta a szót, ezért hallgatott. Talán a szeme villant egyet Március felé.

A reszelés lassan ment, a lánc acélos volt, a reszelő babfőzelékes, Szeptember tenyere vízhólyagos lett. De

esze ágában se volt kiadni kezéből a szerszámot. Ujjával kitapintotta a váját mélységét, sóhajtott egyet, megfeszítette a láncot és folytatta a munkát.

A tizenegyek elhallgattak. Ki tudja, mire gondoltak, az emberek mindig ugyanarra gondolnak, csak ugyanazt néha egészen másként akarják. A szabadság mindenkinek hiányzott, és félelem is munkált mindenkiében. – Mi lesz velünk, miért kerültünk ilyen nyomorúságos helyzetbe? – kérdezték a pesszimisták. – Miért nem kerültünk még rosszabb helyzetbe? – kérdezték a gyanakvó optimisták. Ezúttal is November csattant föl először: – Válságdíjat akarnak értünk! Ezért tartanak életben. Már értesítették a családunkat.

– Jellemző a férfiúi ostobaságodra – torkolta le Február –, honnan tudnák, kiért mennyit kapnak?! Értem például... – de elhallgatott.

– Hát most gazdag vagy, vagy szegény? – szegezte neki a kérdést Augusztus, a nyíltszívű agresszor.

– Ez az, amit sose fogsz megtudni! – sziszegte a foga között Február. – Pedig szeretnéd, pimasz!

Márciust a sor szélén láncolták a sziklához, mellette Szeptember görnyedt, ha elfáradt, Márciusnak odaadhatta szabad kezével a szerszámot, de Március nem kerülhette ki Szeptembert. És Szeptember elpilledt egy idő után, a reszelőt Március keze ügyébe tolta és elaludt.

– Ez vér! – rémült el a fiú, a reszelő Szeptember véréből volt ragadós. Kezét Március a nadrágjába törölte és munkához fogott. Reggelre kettejük véréből ragadt a szerszám.

Már semmit nem láttak, semmit nem néztek, a reszelőben se hittek, bár a hangját hallották. Árnyakat láttak, ha nappal volt, talán a szél rázogatta a fákat a barlang bejárata előtt,

és az árnyékok ettől meg-megmozdultak. A barlangiak ilyenkor hangos szóval beszéltek közeledő és távolodó lépésekről, a fogságuk végéről, vagy éppen ólálkodó veszedelmekről. Március türelmetlen volt, zsebkendőjét a reszelő végére csavarta, így jobban kézhez állt. A tizenkettedik vagy tizenharmadik éjszakán elreszelte a láncot a kezén. Csuklóján ott szorongott a bilincs, de a fiú szabad volt, szakadt, vérfoltos ingébe burkolózott és csendben ült hajnalig. Akkor odacsúsztatva a reszelőt Szeptembernek, maga pedig diadalordítással a sötétből a világosság felé rohant. A többiek áhítattal és néma irigységgel néztek utána. Egy pillanat múlva kétségbeesett üvöltés hallatszott és zuhanás hangja a barlang szája felől. Március két hosszú hét alatt megszokta a homálylétet, amint a napba nézett, szeme elvakult, ő maga a szakadékba zuhant. A többi tizenegy a tenyerébe temette arcát.

A nap folyamán szájról szájra járt a hír, hogy Július megölte magát, egy lánc sok célra használható, nemcsak a csukló megbéklyózására. Délben szóltak az ételhordó kámzsásoknak, azok elvonszolták Július testét. Október kővel támadt az ételhordókra, az ételhordók egy lapáttal kiütötték Október fogait, Októbernek a hangját se hallották többet.

Késő este November szólalt meg, de suttogását jól hallotta a többi tíz: – Vedd már el a reszelőt attól a gazembertől, Február, mert itt pusztulunk valamennyien!

Február visszasiszegett: – Én nem, én inkább veled tartok, emberebb ember, mint te vagy. És nem vak! – az utolsó mondaton már majdnem nevettek. Szeptembernek esze ágában se volt bárkit maga mellé venni. Éjszaka végzett a reszeléssel. Mély lélegzetet vett, de egy szót se szólt. A resze-

lőt, rajta a maga és Március vérével, csendben Február kezébe csúsztatva. A nő megragadta a közeledő férfi kezét, a melléhez szorította, aztán megcsókolta. A reszelő csörömpölve a földre esett, Február riadtan lapult a sziklához. Szeptember tántorgó lábakkal állt a nő mellett, talpával végigtapogatott a nyirkos talajon, fölvette a megkopott reszelőt és Február ölébe dobta. Sajgó csuklóját dörzsölgette, amint némán keresztüllépdelt a tíz alvó testen. Kettőbe is belerúgott véletlenül, egynek a kezére taposott, Január csodálkozott az éjszakai mászkálón, Augusztus felhorkant. Május halkán suttogta: – Engem vigyél magaddal! – Szeptember szótlánul megkerülte a sziklanyelvet.

Ott ült a sötét barlangszájban, átkarolta a térdét. Az éjszakában ült, tudta, hogy az éjszakát majd nappal követi. Nem nézett hátra, bár a fülét elérték a kilencek hangjai: sóhajok, nyögések, lánccsörgés és fojtott átokszavak. Szeptember inkább fölfelé tekintett, a csillagok néztek le rá. De szemét még a csillagok halvány fénye is elvakította. Hunyorgott, a könnyeit törölgette, tenyerét időnként a szemére szorította. Tíz napon át volt Platonov és az éjszaka foglya, vagy hús, ki tudta már? Tovább, mint ameddig a fénylakó ember képes önmagának megmaradni. Vakondok lettek a kilencek, vakond lett maga Szeptember is. Nem tudta, örüljön-e a csillagfénynek, az éjszakai szellőnek, amely egy új hajnal hírnöke volt. Egy új napé, fényözöné, amelyben – úgy érezte Szeptember – képtelen lesz újra használni a szemét.

Csak a körvonala látszott szigetnek, szárazföldnek, félelmesen kúszó árnyéka sziklának, fának. Szeptember megriadt, tegnap még láthatatlan volt a maga számára is, még ha a tenye-

rét az arca elé is emelte. Most pedig fényben úszik arca és ruhája, teste pedig árnyékot képes vetni. Nem, nem úszott fényben az arca, a teste sem, alig pitymallott még, alig érintette a fény. De Szeptembernek ez a látás is sok volt. Nem hitt a fénynek, aztán nem hitt többet az árnyéknak, valamelyik hazudik. Vagy talán mindkettő. Ingét a fejére húzta, a földre vetette magát, arcát a kövek közé rejtette.

Úgy feküdt egész napon át, szeméből hullott a könny, de ez jó könnyhullás volt, megszívárványozta és beárnyékolta a látástól elszokott szemeket. A nap végén, a tücsökhangos éjszakában hanyatt fekve aludt az ég alatt, időnként föl-fölpattant a szeme, kereste az égi és a földi tárgyak határait, kimondta magában a tárgyak nevét, ahogy fölismerte őket. Reggel tiszta értelemmel ébredt, már csak egy kicsit hunyorgott. Bekötött szemmel vezették ezen az úton, de most mintha minden lépés ismerős lett volna számára. Le, a völgy felé irányozta lépteit, kitárult előtte az emberlakta táj százszínű panorámája.

A faluban megkereste a rendőrőrsöt, a parancsnok föltolta a szemöldökét, ami köszönést és érdeklődést egyszerre jelentett, az őrmester a le-

gyeket csapkodta a falon. Szeptember nem találkozott emberrel, mióta elhagyta a barlangot. Most rájuk mosolygott.

– Ott fenn, kilenc ember – és mutatta keresztbe tett csuklójával a fogva tartott áldozatokat. Hogy a barlang sötétségét érzékeltesse, tenyerét a szeme elé kapta. A parancsnok és az őrmester egymásra néztek. Kérdeztek valamit Szeptembertől, Szeptember a nevét mondta, az igazit, nem a tréfából használt hónapnevet. A rendőrpapancsnok kinyújtotta a kezét és gyors mozdulattal bilincset csapott Szeptember csuklójára.

– Vártunk már, jómadár! Egy titkos imádód megmondta, hogy el fogsz jönni hozzánk. Jól nézz körül, te kalózok cimborája, mert egy darabig nem fogod látni a napot, te kapitány gyilkosa!

Szeptember – kár volt levenni ezt a nevet – levegő után kapkodott, haragosan föl kacagott és a könnyeit törölgette: – Én... – kezdte és legyintett –, mi, a sötétben, Március, aki a mélységbe zuhant, és a reszelő...

– Még egy áldozat! – mormogta magában a rendőrpapancsnok.

– Még egy eszelős! – nevetett bosszúsan az őrmester.